

Grabinventar kann man annehmen, dass es zu der Grabstörung zufällig kam und nicht durch die Bemühung wertvolle (kupferne) Schmuckstücke zu gewinnen motiviert war. Die Verfüllung des Grabes bildete lössartiger Lehm, welcher sich nicht von dem umliegenden Mutterboden unterschied.

Die anthropologische Analyse der Knochenreste bestimmte diese als Überreste einer Frau, welche 25-30 Jahre alt war (adultus I). Aufgrund der Gegenwart von kleinen Knochen der oberen und unteren Glieder im Beckenraum, welche vom menschlichen Embryo stammten, war die Frau zum Zeitpunkt ihres Todes schwanger. Spuren vom grün gefärbter Oberfläche des Schläfenbeins, vom dritten Halswirbel und Rippenbruchstücke belegen die ursprüngliche Lage des Metallschmuckes am Körper der Toten (Kolena 2008, 1-3).

Das relativ reiche Grabinventar bildete eine Silexklinge, ein Bruchstück – großer Teil eines Halsrings aus Kupferband, eine kupferne Spirale, 122 Stücke durchbohrter Hundezähne und ihrer Nachahmungen aus Knochen, Perlmutterträdchen mit einer Öffnung und ein Torso vom Keramikgefäß – Becher. Die Silexklinge, kupferne Haarspirale und das Bechertorso waren im Südabschnitt des Grabes konzentriert. Die durchbohrten Hundezähne und Perlmutterträdchen waren auf der gesamten Grabfläche verstreut. Der Kupferhalsring wurde nachträglich von der abgegrabenen Erde gewonnen, welche seine Verfüllung bildete. Seine Grabzugehörigkeit ist unbestritten. Beschreibung der Funde: die Silexklinge war ursprünglich zugespitzt, auf der linken Seite der Schneide war eine Retusche, Inv. Nr. A-2582; der Halsring war aus spiralartig zusammengedrehtem flachem Kupferband hergestellt, wobei die einzelnen Windungen unmittelbar aneinander anliegen, Inv. Nr. A-2583; die linksdrehende Haarspirale mit vier Gewinden war aus Kupferdraht hergestellt worden und am oberen Ende durch eine gehämmerte flache Fläche beendet, Inv. Nr. A-2584; Halskette aus 122 durchbohrter Hundezähne (dentes canini) und ihrer Nachahmungen (das ist 92 Hundezähne, 30 Nachahmungen), Inv. Nr. A-2585; Perlmutterträdchen – zum aufnähen (und ihre Bruchstücke) von unregelmäßiger Kreisform, Inv. Nr. A-2586; Becher hellgrauer Farbe mit zylindrischem Hals der auf der oberen Gefäßhälfte durch neun waagerechte Reihen kurzer gegengerichteter kurzer Rillen verziert ist, am unteren Gefäßteil bilden die Verzierung zehn vertikale bäumchenartig angeordnete Rillen, Inv. Nr. A-2587.

Ein einzelner Becherfund der schnurkeramischen Kultur wurde noch in den 30-er Jahren des 20. Jahrhunderts in Skalica festgestellt und wurde in die II. Fundgruppe der schnurkeramischen Kultur zugeordnet (Buchvaldek 1986, obr.61). Am Považie stammt aus Trenčín (KG. Biskupice) von der Flur Záhumnie aus der untersuchten polykulturellen Fundstelle das Grab 424 eines Erwachsenen, wobei sein Inventar zwei Gefäße, ein Hammerbeil und eine Klinge – Messer bildeten. Das Grab 440, in welchem eine Tier – Hund deponiert wurde, bildet mit dem vorherigen Grab einem Fundkomplex, das Inventar bestand aus einem Becher. Becher aus Gräbern sind in dem Horizont der II. Gruppe der Schnurkeramik eingeordnet (Cheben 2005, 153, 156). Im Kontext dieser Funde können wir konstatieren, dass das „invasive Grab“ aus Krakovany ein typisches Inventar der reicher ausgestatteten schnurkeramischen Gräber, wie wir diese aus Mähren und Böhmen kennen, beinhaltet.

Vladimír Krupa
Balneologické múzeum
Beethovenova 5
921 01 Piešťany
krupa.vladimir@zupa-tt.sk

OSTEOANTROPOLOGICKÁ ANALÝZA JEDINCA Z HROBU 1/2008 Z LOKALITY- KRAKOVANY - STRÁŽE

BRANISLAV KOLENA

Osteoantropologická analýza pozostatkov jedinca z hrobu 1/2008 bola realizovaná v osteoantropologickom laboratóriu Katedry zoológie a antropológie Fakulty prírodných vied, Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Pri práci sme sa riadili pokynmi pre prácu s historickým materiálom a využili sme metodické postupy definované Martinom a Sallerom (Martin/Saller 1957). Pri detekcii pohlavia a veku sme vychádzali z publikácie od Stloukala et al. (Stloukal et al. 1999). K detekcii veku bola primárne použitá metóda hodnotenia abrázie a atrízie zubov (Ubelaker, 1978; Schwartz 1995). Pri detekcii pohlavia sme využili metódy podľa niekoľkých autrov (Genovés 1959; Acsádi/Nemeskéri 1970; Stewart 1979; Hoyme 1984; Ysar Iscan 1989). Paleopatologickú analýzu sme realizovali podľa Horáčkovej, Strouhala a Vargovej (Horáčková/Strouhal/Vargová 2004).

Už v minulosti porušený kostrový hrob bol orientovaný v smere juh – sever a nachádzal sa v hĺbke 110 cm od povrchu pôvodného terénu. Hrobová jama nebola zreteľná. Podľa rozloženia nálezov mala dĺžku cca 220 cm. Uloženie pochovaného ľudského jedinca, z ktorého sa zachovalo len torzo kostry sa vzhľadom na druhotné porušenie nedalo zistiť. Inventár hrobu tvorila pazúriková čepeľ, fragment nákrčníka so špirálovo stočeného medeného pásika, medená vlasová špirála, prevrtané psie zuby a ich napodobneniny z kosti, perleťové kolieska s otvorom a fragmenty zdobenej keramickej nádoby – pohára. Prevrtané zvieračie zuby a perleťové kolieska boli rozptýlené po celej ploche hrobu. Na základe inventáru hrovej výbavy a vychádzajúc z archeologických kontextov bol objekt datovaný do obdobia eneolitu, do kultúry so šnúrovou keramikou (Krupa/Klčo 2008).

OSTEOANTROPOLOGICKÁ ANALÝZA

V hrobe sa nachádzalo silne postmortálne deštruované torzo lebky, pravdepodobne v dôsledku druhotného porušenia hrovej jamy, ako i pôsobením tlaku nadložných vrstiev a postmortálnych diagenetických procesov. Z kostí kráňa sa zachovala ľavostranná časť mandibuly s dobre zachovaným chrupom; zuby boli len slabo plošne abradované, bez prítomnosti zubného kazu. Závesný aparát zubov bol však značne patologicky poškodený (periodontitída). V sánke sme nezaznamenali výskyt perimortálnych strát, všetky zuby ľavostranného kvadrantu mandibuly, ako aj rezáky pravého kvadrantu mandibuly boli vo veľmi dobrom stave. V bradovom regióne (v oblasti *protuberantia mentalis*) sme zaznamenali pomerne výraznú manifestáciu *trigonum mentale*, na druhej strane však i absenciu vyvýšeniny v oblasti prechodu tela sánky do mandibulárneho uhla. Z lebky sa zachovala pravá polovica záhlavnej kosti, bez manifestácie *protuberantia occipitalis externa* a bez prezencie *linea nuchales*. V dobrom stave sa uchovala *os temporale sin.*, ktorej povrch bol sfarbený do zelena, pravdepodobne v dôsledku oxidácie medenej vlasovej špirály, ako súčasti ozdôb prítomných na tele jedinca, ktoré boli súčasťou hrovej výbavy. *Processus mastoideus* bol malý, s nevýrazným svalovým reliéfom. Farebné zmeny, ako dôsledok oxidácie medených predmetov pri kontakte s tkanivami sme pozorovali tiež na ľavostrannej kľúčnej kosti, ako i na treťom krčnom stavci a fragmentoch rebier; predpokladáme že súvisia s prítomnosťou medeného nákrčníka v regióne hlavy a krku. *Clavicula dx. et sn.* sa zachovali v pomerne dobrom stave, boli gracilnej až strednej stavby so slabo až stredne naznačeným reliéfom svalových úponov. Na *extremitas acromialis* a *extremitas sternalis* neboli pozorované žiadne známky po patologických procesoch, prípadne artrotické znaky svedčiace o produktívno-degeneratívnych ochoreniach, ako markeroch vyššieho veku. V dobrom stave, bez patologických zmien boli zachované tri krčné stavce (C3 - C5), ako i 6 hrudných a dva driekové stavce. Všetky dlhé kosti hornej i dolnej končatiny boli postmortálne silne poškodené, pravdepodobne v dôsledku tlaku nadložných vrstiev, resp. pri sekundárnom porušení hrobu. Proximálne i distálne epifýzy neniesli známky degeneratívneho procesu. Obojstranne silne poškodené boli kosti predlaktia, z ktorých sa zachovali iba proximálne epifýzy a polovica diafýz. Oblasť panvy, ako i dolné končatiny boli z hľadiska miery poškodenia zasiahnuté najviac. Z panvy sa uchovali iba fragmenty, môžeme však konštatovať, že tieto boli gracilnej až strednej stavby, so slabo naznačeným reliéfom úponov kostrových svalov. Hrebene bedrových kostí mali feminný charakter. *Tuber ischiadicum sin.* bol slabo vytvorený, bez výraznejších reliéfnych štruktúr. Na fragmentoch bedrových kostí sa manifestoval *sulcus preauricularis*, ktorý bol stredne široký a hlboký. Z kostí dolnej končatiny sa zachovala iba proximálna časť pravostrannej stehnovéj kosti, s malou *caput femoris*, kolodiafýzárnym uhlom prislúchajúcim skôr ženskému pohlaviu (do 125°) a so slabo laterálne naznačenou drsnou čiarou. Ľavostranná stehnová kosť sa zachovala vo veľmi fragmentárnom stave. Obojstranne silne poškodené boli tiež obe fibuly. V hrobe absentovala *tibia dex. et sin.* V oblasti silno deštruovanej panvy sme zachytili prítomnosť drobných kostí hornej a dolnej končatiny, ktoré sme po aspektívnom zhodnotení (Baker./Dupras/Tocheri 2005) zhodnotili ako pozostatky ľudského plodu. Na základe miery deštrukcie jednotlivých častí skeletu usudzujeme, že sila, ktorá pôsobila na pozostatky v dôsledku postinhumačného obdobia, bola najsilnejšia práve v regióne panvy a dolných končatín.

Z dôvodu fragmentárnosti a deštrukcie dlhých kostí postkraniálneho skeletu nebolo možné stanoviť výšku postavy tohto jedinca. Na osteologickom materiále sme v priebehu paleopatologického screeningu nezachytili žiadne známky patologického procesu, s výnimkou periodontitídy. Ochorenie postihlo závesný aparát zubov pravdepodobne v dôsledku zápalového či nezápalového degeneratívneho ochorenia, ktoré odbúrava periodontium. Etiológiu vzniku tohto ochorenia je možné pripísať výskytu dentálnych plakov, ktoré sa hromadia na zuboch v dôsledku nedostačujúcej ústnej hygieny. Na priebeh ochorenia vplývajú tiež rôzne infekčné ochorenia, hypovitaminózy, hormonálne poruchy a nevhodné návyky. Výskyt tohto ochorenia je podmienený i genetickými faktormi, ako i vplyvom prostredia (tak kultúrneho, ako i ekologického). Na mandibule sa toto ochorenie manifestovalo znížením alveolárneho okraja, horizontálnou deštrukciou alveol a čiastočným odhalením zubných koreňov. Je možné, že v prípade dožitia sa vyššieho

veku tohto jedinca by toto ochorenie vyvolalo vypadnutie zubov a následnú atrofiu mandibuly. Predpokladáme, že rozvoj ochorenia mohla podporiť gravidita jedinca.

Miera zachovania lebky neumožnila vykonať screening epigenetických znakov ako možných markerov etnicity.

Poškodené fragmenty kostry so sexuálne diagnostickým charakterom znemožnili exaktnú analýzu pohlavia jedinca. Pravdepodobne ženské pohlavie sme stanovili sekundárne na základe prítomnosti kostí plodu v oblasti panvy analyzovaného jedinca, ako i podľa analýzy fragmentov mandibuly a fragmentov lebky. Na príslušnosť k pravdepodobne ženskému pohlaviu nasvedčujú i farebné zmeny povrchu *processus mastoideus*, krčného stavca, zlomkov rebier a ľavej kľúčnej kosti, ktorých etiológiu si vysvetľujeme ako dôsledok oxidácie kovových predmetov v priebehu dekompozície ľudského tela v postinhumačnom období. Pravdepodobne ženské pohlavie indikujú i feminínne znaky, manifestujúce sa na fragmentovaných kostiach panvy. Vek jedinca bol stanovený na 25 – 30 rokov (adultus I).

LITERATÚRA

- Acsádi/Nemeskéri 1970* – G. Acsádi/J. Nemeskéri: History of human life span and mortality. Budapest 1970.
- Baker/Dupras/Tocheri 2005* – B. J. Baker/T. L. Dupras/M. W. Tocheri: The Osteology of Infants and Children. Texas A & M University Press: College Station 2005.
- Genovés 1959* – S. Genovés: L'estimation des différences sexuelles dans l'os coxal: différences métriques et différences morphologiques. Bulletins et mémoires de la Société d'anthropologie de Paris 10, 1959, 3–95.
- Horáčková/Strouhal/Vargová 2004* – L. Horáčková/E. Strouhal/L. Vargová: Panoráma biologické a sociokultúrnej antropológie 15. Základy paleopatológie. Brno: Nadace Universitas Masarykiana; Akademické nakladateľstvá CEREM; Masarykova Univerzita v Brně. Brno 2004.
- Hoyme 1984* – L. Hoyme: Sex differentiation in the posterior pelvis. Coll Antropol. 8, 1984, 139–153.
- Krupa/Klčo 2008* – V. Krupa/M. Klčo: Výskumná správa o vykonaní podrobného archeologického prieskumu a následného záchranného terénneho archeologického výskumu, Krakovany-Stráže, Jutra. Balneologické múzeum v Piešťanoch. Výskumná správa č. 247/2008. Piešťany 2008.
- Martin/Saller 1957* – R. Martin/K. Saller: Lehrbuch der Anthropologie in systematischer darstellung. Stuttgart 1957.
- Schwartz 1995* – Schwartz, J.H.: Skeleton Keys: An Introduction to Human Skeletal Morphology, Development and Analysis. First Edition. Oxford 1995.
- Steward 1979* – T.D. Stewart: Essential of forensic anthropology.: IL Charles C. Thomas, Springfield 1979.
- Stloukal et al. 1999* – M. Stloukal/M. Dobisíková/V. Kuželka/P. Stránska/P. Velemínský/L. Vyhnánek/K. Zvára: Antropologie – Příručka pro studium kostry. Národní muzeum, Praha 1999.
- Stloukal et al. 1999* – M. Stloukal/M. Dobisíková/V. Kuželka/P. Stránska/P. Velemínský/L. Vyhnánek/K. Zvára: Antropologie – Příručka pro studium kostry. Praha 1999.
- Ubelaker 1978* – D.H. Ubelaker: Human Skeletal Remains: excavation, analysis, interpretation. Taraxacum, Washington 1978.
- Ysar Iscan 1989* – M. Ysar Iscan: Age markers in the human skeleton. IL. Springfield 1989.

RNDr. Branislav Kolena, PhD.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Fakulta prírodných vied
Katedra zoológie a antropológie
Nábřežie mládeže 91
94974 Nitra
bkolena@ukf.sk